

FEDERAL ALMANYA'DAKİ TÜRK İŞÇİ ÇOCUKLARININ EĞİTİM ALANINDAKİ ZORLUKLARI ÜZERİNE

Yrd. Doç. Dr. Bilhan DOYURAN

Türkiye'de 1950'li yıllarda endüstrileşme nedeniyle önce köylerden, kırsal bölgelerden ve küçük şehirlere büyük şehirlere göç başlamış ve bu içgöçü 1960'lı yıllarda büyük sayılarla dış işçigöçü alan başta Batı Avrupa sanayii ülkelerine yönelik dışgöç izlemiştir. Başlangıçta sadece kısa bir süre için göç eden Türk işçileri gittikleri ülkelerde yine de zamanla temelde ekonomik ve daha sonra sosyal nedenlerden ötürü yerleşik duruma geçmişlerdir. Bu süreç içinde özellikle son yıllarda ortaya çıkan yabancı düşmanlığına rağmen yaşadıkları toplumların ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir.

1960'lı yıllardan bu yana Türkiye'den dış işçi göçü alan Batı Avrupa sanayii ülkelerine yönelik süregelen işçi göçü şimdi birçok ülke tarafından durdurulmuştur. Son yıllarda birçok Türk işçisi Türkiye'ye geri dönmüştür, birçoğu da hazırlıklarını sürdürmektedir. Birinci nesil ergeç geri dönecektir, adeta hazır valizlerinin üzerinde oturmaktadır. Türkiye'de geride kalan akrabalarıyla, dostlarıyla ... hala yakın bağları vardır. Yıllık izinlerini genellikle memleketlerinde geçirirler.

Ama bu arada ikinci nesil yetişmiştir: çıkarılacak iki kültür arasında yaşayan ve ne anadilleri Türkçeye ne de Almancaya yeterince hakim olan Türk çocukları...

Bilindiği gibi 1970'li yıllardan bu yana dış işçi göçü alan Batı Avrupa ülkelerindeki, özellikle Federal Almanya'daki Türk işçi-migrant- çocuklarının genel durumları ve sorunları üzerine bir yığın makale, kitap, araştırma sonuçları ... yayınlanmış ve bu konu pedagoji, dilbilim, toplumsal dilbilim, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, iktisat ve hukuk gibi bilim dallarında gerek Türk gerek dış işçi göçü alan ülkelerdeki bilim adamlarının çalışma sahalarının odak noktasını oluşturmuştur. Fakat Türk işçilerinin yaşam biçimlerinin, kültür norm ve değerlerinin başkahlığı ve zorluklarının sosyo-kültürel nedenleri bugüne dek genel olarak işlenmiş ve taleplerde Türk çocuklarının farklılığı yeterince gözönüne alınmamıştır.

Federal Almanya ve dış işçi göçü alan diğer ülkelerdeki Türk öğrencilerinin büyük çoğunluğunun okul zorlukları vardır. Bunların çok azı zorunlu temel eğitimi bitirebilmektedir. Ne anadillerini ne de ikinci dili esaslı öğrenemediklerinden başarısızlığa uğramaktadır. Bugüne dek eğitimci ve dilbilimciler tarafından dış işçi göçü alan ülkelerdeki Türk işçi çocuklarının eğitim istatistiğinde hemen bütün alanlarda en kötü neticeyi elde ettikleri saptanmış ve her zaman vurgulanmıştır. Bundan ötürü yabancı işçi çocuklarının sorunları genellikle Türk çocuklarının okul sorunları olarak görülmüştür. Bu konu bütün dış işçi göçü alan Batı Avrupa ülkelerini ilgilendirdiğinden Türk çocuklarının sayılarının gittikçe artmasıyla büyük bir sorun haline gelmiştir.

Türk çocuklarının sorunları, ilk bakışta dil problemi çerçevesinde görünmelerine rağmen aslında arka plandaki çeşitli faktörler bu duruma neden olduğundan sadece dile hakim olma zorlukları olarak ele alınamazlar. Aile, okul ve arkadaş çevresi -okul dışı ve aile dışı çevre- tesir ve etkilerini ön planda gösterdiklerinden burada karşımıza sosyalizasyon alanları olarak ortaya çıkmaktadır.

Anne ve babaların yurtdışında işçi pozisyonunda çalışmalarından kaynaklanan, bunun yanısıra yetersiz okul sistemi çıkarılacak, yabancılar politikası, yabancı düşmanlığı ve ön yargılardan ötürü çevre tarafından kuvvetlendirilen sorunlar karşılıklı olarak birbirine etki etmektedir.

Türk öğrencilerin yaşamı iki dünya, iki kültür: Alman okulu ve Türk ailesi arasında günlük bir seyahattir. Türkiye'nin kültürel özellikleri Almanya'dan ayrıldığından Türk çocukları en geç okul başlangıcında birdenbire yeni, yabancı kültürel özelliklerle ve sorunların ortaya çıktığı bir okul sistemiyle karşılaşmaktadır. Dış işçi göçü alan Batı Avrupa ülkelerindeki hemen her ikinci Türk ailesinde mecburi öğrenim yaşında, kültürlerarası gergin alanda iki farklı dil ve normlar sistemi arasında kalan ve okul başarısı düşük olan en azından bir çocuk vardır.

I— Türk Çocuklarının Eğitiminde Çevre Şartları

Türkiye'den Federal Almanya'ya işçi göçünün 1960'lı yıllarda başladığı düşünülürse, Almanya'daki Türk işçi çocuklarının eğitim sorunlarına ilk olarak 1970'li yıllarda el atılması, ciddi olarak ilgilendirilmesi ve bugüne dek kesin bir çözüme varılamaması kuşkusuz olayın aciliğini ve önemini vurgulamamız için en büyük nedendir. Bu alanda yürütülen çalışmalar ve araştırmalar Almanya'daki Türk çocuklarının eğitim sorunlarının sadece pedagoji alanında değil aynı zamanda migrasyonla ilgili diğer bilim alanlarında ve dış işçi göçü alan Federal Almanya'da yürütülen 'Yabancılar Politikası' çerçevesinde ele alınması gerektiğini göstermiştir. Eğitim meselelerine bugüne dek tek yönden yaklaşan eğitimciler, bilim adamları ve araştırmacılar bu yüzden kesin bir çözüme ulaşamamış olabilirler.

Son yıllarda yurtdışındaki ya da Federal Almanya'daki yabancı işçi çocuklarının sorunları bilindiği gibi 'Türk işçi çocuklarının sorunları' başlığı altında toplanmış ve özellikle eğitim sorunları adeta 'Türk' kavramıyla özdeşleştirilmiştir (DOYURAN 1987, S. 92). Bir 'Türk' sorunu olarak güncelliğini bugün hala koruyan Türk çocuklarının eğitim sorunları, eğitim alanındaki başarısızlıkları birbirine bağlı bir zincirin halkaları gibi kendini yukarıda sözü edilen alanlarda göstermektedir.

I—1. Türk Çocuklarının Okul Öncesi Eğitiminde Aile Etkeni

Çocuğun kendi başına bir varlık olmadığını, erken çocukluk döneminde öncelikle aile çevresinden ve dış çevreden etkilendiğini, daha sonra kurumlarda eğitiminin sürdüğünü gözönüne alırsak Federal Almanya'daki Türk işçi çocuklarının eğitim sistemindeki başarısızlıklarının nedenlerini öncelikle aile kurumunda araştırmak gerekecektir.

'Türk ailesi' kavramı hemen her literatürde genelleştirilmiş ve adeta formülleştirilmişse de bu klişenin yıkılması zorunludur (PAZARKAYA: ANSAY/GESSNER 1974, S. 14). Türkiye'de belli bölgelerde endüstrileşmenin ve buna bağlı olarak göçün başlaması geleneksel Türk aile yapısının değişmesine neden olmuştur. İlk olarak iç göç daha sonra da genellikle Batı Avrupa sanayii ülkelerine yönelik gerçekleştirilen dış göç geleneksel geniş aile yapısının parçalanmasına neden olmuş ve sonuçta Türk aile yapısı göçü yaşadıkları şehirlerin ve ülkelerin koşullarına göre önce parçalanmış daha sonra şekil değiştirmiştir (BOSS-NÜNNING/HOHMAN 1977, S. 244-285).

Federal Almanya'daki Türk çocuklarının erken çocukluk dönemi genelde yetersiz koşullar altında geçmektedir. Türk ailelerin oturdukları evler çoğunlukla onarımı gerektiren, kişi başına düşen m² hesabı standart ölçülerden az, Alman ailelerin artık hiç tercih etmedikleri, bugün 'getto bölgesi' olarak adlandırılan yerlerde yoğunlaşmaktadır (BECKER 1982, S. 14; GRAVALAS/BRAUN 1982, S. 33). Oluşumu sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik nedenlere dayalı getto bölgesinde, dolayısıyla dar Türk çevresinde yetişen Türk çocuklarının temel okul eğitimine başlama dönemine dek Alman çevresiyle ve Alman yaşlılarıyla ilişki kurması hemen mümkün değildir (GEORGOGIANNIS 1985, S 34).

Dil sorunları, çocuğa anadilbilgisinin bu dar çevrede yeterince verilememesinden ötürü daha bu dönemde oluşmaya başlamaktadır. Dış çevrede çocukların anlayamadıkları ikinci dil Almanca hakimiyetini sürdürürken anadil evde sadece anne-baba tarafından genellikle standart Türkçeden farklılıklar göstererek konuşulmaktadır.

Çocukların aile eğitiminde anne-babanın eğitim düzeyi ve içinde yaşadıkları elverişsiz sosyo-ekonomik koşullar göz önünde bulundurulacak olursa Türk anne-babaların Alman anne-babalar gibi çocuklarına evde bir okul öncesi eğitim veremeyecekleri açıktır. Türk anne-babalar Alman dilini yeterince kullanamadıkları gibi -Pidgin Deutsch- Türk diline de standart düzeyde hakim değildir. Ayrıca çevre şartları da Türk dil ve kültürünü yansıtacak ve yaşatacak düzeyde olmadığından Türk çocukları okul başlangıcına dek henüz yeterli Türk dili yetisini geliştiremeden temel okul eğitiminin başlamasıyla birdenbire ikinci dille, Almancayla karşı karşıya kalmaktadır.

Genelde ilkokul mezunu olan Türk anne-babalar çocuklarının eğitimi konusunda bilgisiz ve kararsızdırlar, bundan öte yönlendirilmemişlerdir.

Federal Almanya'daki Türk çocuklarının okul eğitiminde karşılaştıkları sorunların nedenlerinde Türk anne-babaların bilgisizliği de önemli rol oynamaktadır.

II— Anadil Türkçenin ve İkinci Dil Almancanın Öğrenilmesi

Bilindiği gibi Federal Almanya'daki Türk çocukların eğitim alanındaki başarısızlıklarının temelinde dil sorunu yatmaktadır. Anadil bilgisine yeterince hakim olmayan, bu konuda gerek çevre gerek eğitim kurumu tarafından dengeli ve yeterli desteklenmeyen Türk çocukları ikinci dili yani Almancayı öğrenmeyi de buna bağlı olarak tam anlamıyla gerçekleştirememektedir. Bugüne dek anadil öğrenimleri eğitim kurumları tarafından genelde gözardı edilmiştir.

Modern göçmen ülkelerinden İsveç ve Kanada'da yürütülen anadil öğretiminin önemini vurgulayan araştırmalarda yabancı işçi çocuklarının ikinci dili tam anlamıyla öğrenebilmeleri, bunun yanında gerek eğitim alanında başarılı olmaları gerek toplum hayatında yerlerinin sağlamlştırılması için öncelikle anadilin sistimli bir program dahilinde öğretilmesinin ilk koşul olduğu sonucuna varılmıştır (FTHENAKIS ve diğ. 1985, S 111). Bu araştırma sonuçlarına göre ailesinde ve çevresinde gelişmiş anadil konuşulan ve eğitim kurumlarında da anadilde iyi desteklenen çocuklar iki dilli eğitim programlarıyla hem anadillerini hem de ikinci dili çok iyi bir düzeye kadar öğrenebilmekte ve okuldaki başarı durumları da buna bağlı olarak olumlu gelişmeler göstermektedir. Ortaya çıkan sonuç: Çocuklar anadillerine ne kadar hakim olursa ikinci dili de o derece öğrenmektedir. Anadilde soyut düşünme düzeyine ulaşıldığında ikinci dilde matematik, fizik, kimya gibi derslerde başarı oranı belirgin bir şekilde artmaktadır (LAMBERT/TUCKER Araştırmaları FTHENAKIS ve diğ. 1985, S. 25-113).

Bir başka araştırma anadilin daha erken, okul öncesi döneminde öğretilmesinin önemini ortaya koyuyor (TOUKOMAA/SKUT-NABBKANGAS 1977 Unesco Araştırmaları FTHENAKIS ve diğ. 1985, S. 33). Anaokulda -Kindergarten- ve okul öncesi sınıfta -Vorschulklasse- öğretilen anadil sayesinde her iki dilde de önemli açık-

lar tamamlamaktadır. Bu araştırmaya göre anadil eğitiminin temel eğitim başlangıcından itibaren uygulanması dil eksikliklerini önlemek için geç bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Anadil ve ikinci dilin belirli bir program çerçevesinde birarada öğretilmesi aynı zamanda yabancı işçi çocuklarıyla o ülkenin çocukları arasında olumlu ilişki kurulmasını sağlamaktadır. Anadil ne kadar gelişirse ikinci dil hakimiyeti de anadile bağlı olarak o derece olumlu bir gelişme kaydetmektedir. Bu araştırmanın sonuçları Federal Almanya'daki Türk işçi çocuklarının başarılı bir eğitim sürdürebilmeleri için 'iki dilli eğitim' programlarının Türk işçilerin özel durumları ve çevre şartları dikkate alınarak sistemli yürütülmesi gerekliliğini göstermektedir.

II— 1. Türk Çocuklarının Okul Öncesi Eğitiminin Dil Öğrenmeye Etkisi

Yabancı işçi çocuklarının okul eğitiminde anne-babanın ve anaokulun büyük önemi vardır. Bunlar birbirlerine tamamlayıcı ve çocukların temel eğitime hazırlanmalarında destekleyici, bütüncü rol oynayan iki önemli etkidir. Yurt dışındaki Türk işçi-migrant- çocuklarını ele aldığımızda sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel koşullar nedeniyle Türk anne-babalar ve çocukları arasında sağlıklı bir ilişkinin mümkün olmadığı ve Türk çocuklarının erken çocukluk dönemi genelde değişmez bir kader olarak çocuğun tüm eğitim ve kişisel gelişim evrelerini olumsuz olarak etkileyen bir kayıp olarak görülmektedir.

Türk çocuklarının temel okul eğitimine başlama evresinde gerekli koşulları migrasyona bağlı nedenlerden ötürü taşımadıkları göz önünde tutulduğunda anaokulu ya da okul öncesi eğitim çok büyük bir önem taşımaktadır. Çocuğa aile içinde okul eğitimine hazırlayıcı gerekli destek sağlanamamakta ve bu durum aynı yaş grubundan Alman çocuklarla karşılaştırıldığında Türk ve Alman çocuklarının okula hiç de eşit olmayan şartlarla kayıt oldukları görülmektedir. Zincirleme olarak eğitimin her safhasını olumsuz yönde etkileyen bu eşit olmayan okul başlangıcı Türk çocuğunun ileride kendi kişiliğini oluştururken de sorunlarla karşılaşmasına, başarısız olmasına, okul eğitimini genelde yarıda bırakmasına ve sonuçta anne-babası gibi yardımcı işçi -Hilfsarbeiter- statüsüne girmesine neden olacaktır.

Ailesinden ve Türk çevresinden çıkıp ilk kez anaokulda Alman çevresine adım atan Türk çocuğu başlangıçta aşağıdaki sorunlarla karşı karşıya kalacaktır (ROTH 1985, S.93):

- Dil zorluğu, iki dillilik problemi
- Aile eğitiminde yaşadığı kültürel çelişkiler
- Oturduğu, yaşadığı Türk ve akraba çevresinin sorunları
- Anaokuluna gidişle başgösteren aile ve anaokul ya da Türk ve Alman çevresinin farklı değerlerinden, kültürler arasındaki büyük farklılıklardan kaynaklanan kültür çelişkisi ve kültürel kopma sorunu.

Türk migrant çocuğu anaokulda bir yandan Alman çocuklarıyla erken ilişki kurarak önce Alman dilini -ikinci dili- oyunla, baskı ve zorunluluk sözkonusu olmadan öğrenme şansına sahip olacakken, öte yandan okul eğitimi başlangıcında kendisinden beklenen, çocuğun Alman çevresine sosyal uyum sağlaması da başlayacak ve böylelikle bu anaokul/okul öncesi eğitim ve desteği çocuğun temel okul eğitim başlangıcını kolaylaştıracaktır (DOYURAN 1988, S. 287).

Federal Almanya'daki Türk anne-babalar çocuklarını anaokuluna göndermek yerine genelde ya Türkiye'ye akrabalarının yanın da bakılmaları için bırakmakta ya da Almanya'da bu süre içinde çocuklarına bakacak birini bulma yoluna gitmektedir. Çeşitli nedenlerden ötürü hiç anaokuluna gitmemiş bir Türk migrant çocuğu okul eğitiminin başlamasıyla kendisini birdenbire bambaşka bir çevrede, dilini anlamadığı yabancı bir ortamda bulacaktır. Bu çocuk yetersiz olan ya da hiç olmayan Almanca dilbilgisiyle temel okul eğitimi evresinde sürekli açık gösterecektir (SCHERON/SCHERON 1984, S. 121).

İsveç'te Fin migrant çocukları üzerine yapılan araştırmalar (TOUKOMAA/SKUTNABB/KANGAS 1977; LASONEN/TOUKOMAA 1978 Araştırmaları: FTHENAKİS ve diğ. 1985, S. 41) genelde migrant çocuklarında görülen çift yarı dilliğin -Semilinguismus- ancak okul öncesi ya da anaokul eğitiminde alınan önlemler sayesinde ortadan kaldırılabileceğini göstermiştir. Anadil ve ikinci dil anaokulda desteklendiğinde migrant çocuklarının temel okul eğitimlerinde olumlu sonuçlar alınmaktadır. Bu araştırmalara göre anadil erken çocukluk döneminde, okul öncesi öğretiminde çok et-

kili bir rol oynarken sonradan ortaya çıkacak olan iki dildeki sorunlar ve eksiklikler ancak bu yolla minimuma indirgenmektedir.

Migrant çocuklarının gerek anadile gerek ikinci dile yeterince hakim olması koşuldur. Federal Almanya'daki bir Türk migrant çocuğu ikinci dili ya da bir başka deyişle Alman dilini iyi öğrenmek zorundadır. Çünkü Alman toplumunda yaşamakta ve bu toplumun sistemine göre düzenlenmiş bir okul eğitimi almaktadır. Bunun yanısıra anadilini yani Türkçeyi iyi bilmek zorundadır, çünkü kendi çevresi: ailesi, akrabaları ve arkadaşlarının büyük bir çoğunluğu Türk kültürüne, Türk ölçü ve değerlerine göre yaşamaktadır. Bundan başka sadece Federal Almanya'daki Türk toplumuyla değil ayrıca Türkiye'deki Türk toplumuyla da uyum içinde olması gerekmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye'den Federal Almanya'ya gerçekleştirilen işçi göçünün ana nedeni ekonomiktir. Bu geliş amacı gözönünde bulundurulacak olursa Türk işçilerinin yüksek düzeydeki tasarruf eğilimleri açıklığa kavuşur. Onların ekonomik beklentileri ve tasarruftan kaynaklanan alt dereceli yaşam standardı da bu yüzden çocuklarının aile ve okul eğitimini olumsuz yönde etkileyici bir faktör oluşturmaktadır.

Federal Almanya'daki Türk migrant çocuklarını okul eğitiminde başarısızlığa sürükleyen nedenler kabaca şöyle sıralanabilir:

- İki dil, iki kültür arasında yetişme
- Kültür çelişkileri ve stres faktörleri
- Farklı eğitim sistemlerinin birarada uygulanmasından kaynaklanan kişilik difüzyonu
- Aile içi çelişkilerin yol açtığı kişisel deprivasyon
- Yaşanılan ülkede 'yabancı' olarak aşağılanmanın ve alt sosyal derecenin getirdiği sosyal deprivasyon.

Anadil ve ikinci dil gelişimi birbirinden bağımsız olarak düşünülemediğinden Türk çocukları okulda sadece ikinci dilde eğitim gördüklerinde anadil gelişimi yarıda kalmakta ve buna bağlı olarak ikinci dilde gelişimini sürdürememektedir (DAMANAKIS 1983, S. 41). Ne anadiline ne de ikinci dile tam hakim olamayan çocukların çift yarı dilli -doppelhalbsprachig- oldukları gözlenmiş

bir gerçektir. Federal Almanya'da «Muttersprachlicher (Ergänzung) Unterricht» adı altında yürütülen Türkçe dersleri bugünkü şartlar altında amacına ulaşmamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Türk migrantlar buldukları ülkelerde genellikle yerli işçi gücünün ilgi göstermediği sektörlerde yoğun olarak yardımcı işçi-sıfatıyla çalışmakta, sosyal tabakalaşmanın en alt katmanına itilmekte ve toplum tarafından dışlanmaktadır.

Yurtdışındaki Türk işçi ve çocuklarının karşılaştıkları sorunların daha çok eğitimde düğümlendiği bir gerçektir. Eğitimde dikey ilerleme fırsatını yakalayanların yaşadıkları ülkelerde sosyal tabakalaşma piramidinde yukarı doğru hareketliliğe uğradıkları, yeni statüler kazandıkları ve buna bağlı olarak toplum içinde saygınlığı olan meslekler elde ettikleri düşünülürse Türk işçi ve çocuklarının eğitiminin önemli bir rol oynadığı ve bu yolla buldukları ülkelerde fırsat eşitliğini yakalayabilecekleri iddia edilebilir.

Vurgulanması gereken noktalardan biri de işçi göçü veren ülke Türkiye'nin ve işçi göçü alan ülke Federal Almanya'nın toplumsal norm ve değerlerinin ve bunların Türk işçi çocuklarının bütün gelişim evrelerine tesirlerinin çocukların çeşitli sorunlarına eklendiğidir. Genel olarak 'çevre şartları' diye nitelendirilen aile ve aile dışı, okul ve okul dışı çevresi gibi faktörler Türk çocuklarına olumsuz etki etmekte ve onları ergenlik döneminde kişilik bunalımına itmektedir.

Federal Almanya'da eğitim alanında sosyal eşitsizlik açıkça kendini göstermektedir. Yabancı işçi çocukların başarısızlıkları onların en alt sosyal tabakada bulunmalarıyla yakından ilgilidir. MÜLLER'in de (1980, S. 132) işaret ettiği gibi yabancı işçi çocukları eğitim sistemine değil okul kurumu ya da o ülkenin sunduğu eğitim sistemi migrant çocuklarına uyum göstermeli, onların özelliklerine, içinde buldukları çevre şartlarına göre düzenlenmelidir. Bugünkü elverişsiz koşullar altında yabancı işçi çocuklarının eğitim sistemine uyum sağlamaları beklenemez. Federal Almanya'daki eğitim sistemi genelde migrant çocukların farklılıklarını göz önünde bulundurarak ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde olmadığından, onların özel durumları, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik

şartları dikkate alınmadığından eşit koşullarda bir eğitimden söz etmek mümkün değildir. Eğitim sistemi orta sınıfa göre düzenlendiğinden Alman işçi çocukları da bu sistemde haksızlığa uğramaktadır (KALPAKA 1986, S. 49).

Federal Almanya'daki Türk çocuklarının eğitim zorluklarına çözüm getirebilmek için sorunların temeline inerek hem dış göç öncesi ve sonrası hem de Türkiye ve Federal Almanya'nın sosyo-ekonomik/sosyo-kültürel yapıları arasında karşılaştırmalar yapılmalıdır. Her iki ülkedeki eğitim sisteminin koşullarından ve sonuçlarından habersiz olan Türk migrant anne-babaların aydınlatılması zorunluluğu da üstünde durulması gereken önemli konulardandır.

Türk çocuklarının sağlıklı bir şekilde temel okul eğitimine hazırlanabilmesi için anaokul, aile ve çevre/aile ve anaokulu arasında sağlam bir eğitim köprüsü görevini yürütmelidir. Anaokulu eğitiminin olumlu ve yeri doldurulamaz işlevinden ötürü Türk çocuklarının zamanında anaokuluna gönderilmeleri için anne-babalara gerekli bilgi; toplantılar, radyo/TV, sosyal danışmanlar ve danışman öğretmenler kanalıyla verilmelidir. Çocukların anaokuldaki eğitimleri onların özel durumları ve içinde buldukları migrasyon koşulları göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmelidir. Anaokul iki dilli -iki kültürlü- bir eğitim sunmalıdır. Her iki dilin, kültürün, değer ve yargıların çocuklara verilmesi görevini yüklenmelidir.

İkinci nesil Türk çocuklarının değinilen bu durumundan birinci nesli işçi statüsüyle şimdi buldukları ülkelere gönderen Türkiye de en az şu an yaşadıkları ülkeler kadar sorumludur. Yurtdışına işçi göçünün başladığı ilk dönemlerden itibaren migrasyona makro boyutta yaklaşılmamış, ancak son yıllarda işçi gönderen ve alan ülkeler arasında ortaklaşa yürütülen bazı faaliyetlere tanık olunmuştur. Türk çocuklarının anadillerine ve dolayısıyla ikinci dile hakim olamamaları, bunun sonucunda eğitim imkanlarından yeterince yararlanamamaları ve dikey geçiş ihtimallerinin her geçen gün zayıflaması düşündürücüdür.

Kaynakça

- ANSAY T./GESSNER V.: Gastarbeiter in Gesellschaft und Recht. München; Beck, 1974.
- BECKER H.: Psychosozial. Reinbeck bei Hamburg, 1982.
- BOOS-NÜNNING U./HOHMANN M.: Ausländische Kinder. Gesellschaft und Schule im Herkunftsland. Düsseldorf, Schwann, 1977.
- DAMANAKIS M.: Muttersprachlicher Unterricht für ausländische Schüler. Deutsch lernen 4/1983, S. 15-47.
- DOYURAN B.: Die Situation türkischer Schüler in Österreich. Informationen zur Deutschdidaktik 11.1987, H.1/2.
- DOYURAN B.: Sprachschwierigkeiten türkischer Migrantenkinder in Österreich. Yayınlanmamış doktora tezi, Klagenfurt Universität für Bildungswissenschaften, 1988.
- FTHENAKIS E.W./SONNER A./THRUL R./WALBINER W.: Bilingual. Bikulturelle Entwicklung des Kindes. Ein Handbuch für Psychologen und Linguisten. München; Hueber, 1985.
- GEORGOGIANNIS P.: Identität und Zweisprachigkeit. Sozialwissenschaftliche Studien, Bd.28 Bochum; Studienverlag Brockmeyer, 1985.
- GRAVALAS B./BRAUN F.: Die beruflichen und sozialen Chancen ausländischer Jugendlicher -Integration oder Segregation. Eine Dokumentation. München, 1982.
- KALPAKA A.: Handlungsfähigkeit statt «Integration». Schulische und außerschulische Lebensbedingungen und Entwicklungsmöglichkeiten griechischer Jugendlicher. Ergebnisse einer Untersuchung in der Stadt Hamburg. München; DJI, 1986.
- MÜLLER F.: How to do things with migrants and their language-acquisitionproblems? OBST 1982/22 s. 38-51.
- ROTH W.-K.: Ausländerpädagogik Bd.2. Zur sozialen Arbeit mit Familien und Kinder. Stuttgart; Berlin; Köln; Mainz; Kohlhammer, 1985.
- SCHERON B./SCHERON U.: Politisches Lernen mit Ausländerkindern. Düsseldorf; Schwann, 1984.